

KOGNITYWISTYKA I MEDIA W EDUKACJI

1/2012

wydawnictwo
adam marszałek

POLSKIE TOWARZYSTWO KOGNITYWISTYCZNE

KOGNITYWISTYKA I MEDIA W EDUKACJI

Nr 1/2012

wydawnictwo
adam marszałek

Rada Naukowa

Andrzej Cichocki, Kazimierz Denek, Włodzisław Duch (przewodniczący),
Stanisław Juszczyk, Henryk Kardela, Daniel Kawa, Andrzej Klawiter, Wojciech Kojs,
Stefan Kwiatkowski, Josef Malach, Jacek Malinowski, Krzysztof Mikulski,
Zbysław Muszyński, Edward Nęcka, Andrzej Nowak, Jan Ober, Pavol Odaloš,
Robert Piłat, Bronisław Siemieniecki, Marek Suwara, Aleksander Szwedek,
Ryszard Tadeusiewicz, Maciej Tanaś, Max Urchs, Andrzej Wróbel, Urszula Żegleń

Redakcja

Bronisław Siemieniecki (redaktor naczelny)
Urszula Żegleń (zastępca redaktora naczelnego)
Dorota Siemieniecka (sekretarz redakcji)
Daniel Kawa (sekretarz redakcji)
Kazimierz Kotlarski, Waldemar Skrzypczak

Korekta

Zespół

Redakcja techniczna

Tomasz Czapski

Projekt okładki

Halina Siemieniecka

Logo PTK

Marcin Jaranowski

© Copyright by Wydawnictwo Adam Marszałek
2012

Publikacja dofinansowana przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego

ISSN 1643-6938

Wersją pierwotną pisma jest wersja drukowana

Wydawnictwo prowadzi sprzedaż wysyłkową:
tel./fax 56 648 50 70; e-mail: marketing@marszalek.com.pl

Wydawnictwo Adam Marszałek, ul. Lubicka 44, 87-100 Toruń,
tel. 56 664 22 35, 56 660 81 60, e-mail: info@marszalek.com.pl, www.marszalek.com.pl
Drukarnia nr 2, ul. Warszawska 52, 87-148 Łysomice, tel. 56 678 34 78

Spis treści

STANISŁAW JUSZCZYK, <i>Konektywizm teorii autoedukacji z wykorzystaniem mediów społecznych</i>	5
ANETTA JAWORSKA, <i>Samoocena w kulturowej perspektywie gender – przegląd międzynarodowych badań empirycznych</i>	16
BEATA STACHOWIAK, <i>Historyczne i demograficzne aspekty transformacji Polski i państw sąsiednich do społeczeństwa informacyjnego</i>	33
JOSEF MALACH, MARTIN MALČÍK, ALEŠ TROŠOK, <i>Využití dataminingových metod k analýze vztahu mezi školní klasifikací a výsledky plošného testování [Zastosowanie technik eksploracji danych do analizy relacji międzyszkolnych a klasyfikacja wyników badań]</i>	53
MARIA KOZIELSKA, <i>Wykorzystanie technologii informacyjnych w nowych rozwiązaniach kształcenia na kierunkach technicznych</i>	67
MIROSLAVA TOKOVSKÁ, <i>Využívání multimediálních technologií vo vzdelávaní seniorov [Wykorzystanie technik multimedialnych w edukacji seniorów]</i>	78
BRONISŁAW SIEMIENIECKI, <i>Biologiczne mechanizmy odbioru informacji a pedagogika</i>	88
PIOTR BOROŃ, <i>Więcej na marginesie „Miękkiego ostrza” Levinsona</i>	98
MONIKA FRANIA, <i>Nowe i stare media w życiu pedagoga</i>	108
ANDRZEJ CHODUBSKI, <i>Media a wektory współczesnego życia politycznego</i>	123
PAWEŁ MALENDOWICZ, <i>Koncepcja „dobrego społeczeństwa” w bajkach dla dzieci – przypadek Smerfów</i>	141
TOMASZ HUK, <i>Znaczenie wyobrażeń i kompetencji uczniów szkoły podstawowej w konstruowaniu animacji komputerowych</i>	155

ANNA BROSCH, <i>Oblicza anonimowości nastolatków w sieci – Child Grooming</i>	169
PETER JUSKO, <i>Mediálne aspekty futbalového chuligánstva v Slovenskej republike Media Aspects of Football Hooliganism in the Slovak Republic [Medialne aspekty chuligaństwa piłkarskiego w Republice Słowackiej]</i>	180
TATIANA TOMČÍKOVÁ, <i>Edukácia mládeže s delikventnými formami správania [Edukacja młodzieży z zaburzeniami zachowania]</i>	193

RECENZJE

ANDRZEJ CHODUBSKI (REC.), <i>Wiesław Szymczuk, Prasa mniejszości polskiej na Ukrainie, Europejskie Centrum Edukacyjne, Toruń 2012, ss. 238....</i>	204
IZABELA JANICKA (REC.), <i>Recenzja książki Edwarda Olszewskiego, Polacy w Norwegii 1940–2010, Toruń 2011, 752 ss. ....</i>	211
Nasi Autorzy	216

Beata Stachowiak

Historyczne i demograficzne aspekty transformacji Polski i państw sąsiednich do społeczeństwa informacyjnego

Streszczenie: Społeczeństwo informacyjne z rzadka rozpatruje się z perspektywy historycznej oraz demograficznej. A przecież historia odegrała znaczącą rolę w opóźnieniu Polski i krajów sąsiednich w procesie tworzenia społeczeństwa informacyjnego. Kraje te miały utrudniony dostęp do nowych technologii, powodem były głównie uwarunkowania polityczne po 1945 roku. Poziom rozwoju społeczeństwa informacyjnego w omawianych państwach jest zróżnicowany, np. w zakresie rozwoju infrastrukturalnym, w dostępie do e-usług itp. Proces rozwoju społeczeństwa informacyjnego jest także związany z sytuacją demograficzną, a ściślej z procesami starzenia się populacji. Artykuł zawiera wiele danych statystycznych.

Słowa kluczowe: społeczeństwo informacyjne, transformacja, sytuacja demograficzna

Abstract: Information society rarely is considered from a historical and demographic perspective. However, history has played a significant role in delaying Polish and neighboring countries in the process of creating an information society. These countries have limited access to new technologies, the reason was mainly political conditions after 1945. The level of development of information society in these countries is different, for example in the development of infrastructure, access to e-services, etc. Process development of the information society is also associated

with the demographic situation, specifically the aging population. The article contains a lot of statistical data.

Keywords: information society, transformation, demographic situation

Wstęp

W artykule tym zostaną omówione wybrane aspekty transformacji Polski i państw z nią sąsiadujących do społeczeństwa informacyjnego. Autorka w swoich rozważaniach przedstawi z perspektywy ostatnich stu lat uwarunkowania historyczne oraz sytuację demograficzną, co jej zdaniem znacznie wpłynęło na procesy tworzenia i rozwoju społeczeństwa informacyjnego w opisywanych państwach.

Wpływ historii na procesy tworzenia i rozwoju społeczeństwa informacyjnego

Rzeczpospolita Polska graniczy, począwszy od zachodu z Republiką Federalną Niemiec, Republiką Czeską, Republiką Słowacką, Ukrainą, Republiką Białorusi, Republiką Litewską oraz Federacją Rosyjską, a dokładniej rosyjską enklawą – Obwodem Kaliningradzkim. Państwa te łączy wspólna historia, podobne doświadczenia, lecz dzielą je także pewne różnice. Szczególnie interesujący jest bilans dziejowy ostatnich w przybliżeniu stu lat, gdyż miał on wpływ na procesy tworzenia i rozwoju społeczeństwa informacyjnego. Przechodząc do opisu wydarzeń obejmujących XX wiek, można wskazać, ujmując to matematycznie, wspólny historyczny mianownik. Tworzą go następujące wydarzenia:

- odzyskanie bądź uzyskanie niepodległości przez większość analizowanych państw po zakończeniu pierwszej wojny światowej;
- doświadczenia okupacyjne w czasie drugiej wojny światowej, wszystkie opisywane państwa w pewnym momencie były okupowane, chociażby częściowo, a niektóre z nich same zajmowały tereny innych państw;
- straty w ludności cywilnej w czasie okupacji, a w szczególności wyniszczenie elity intelektualnej;
- zniszczenia wojenne w infrastrukturze, w tym także w zapleczu naukowo-badawczym;
- wyzwalenie terenów opisywanych państw przez Armię Czerwoną, co skutkowało zmianą ustroju politycznego oraz dostaniem się w połowie lat czterdziestych do radzieckiej strefy wpływów;

- przesunięcia terytorialne, w wyniku których część populacji została przesiedlona;
- podejmowanie przez część ludności walki z nowym porządkiem społeczno-polityczno-ekonomicznym, który nastąpił po drugiej wojnie światowej¹;
- wydarzenia przełomu lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych, opisywane łącznie jako okres transformacji politycznej, ekonomicznej oraz społecznej.

To właśnie transformacja przełomu lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych przyczyniła się do rozpoczęcia budowy społeczeństwa informacyjnego. Jej przyczyny były zróżnicowane, począwszy od politycznych – żądania istnienia wolnych związków zawodowych, poprzez ekonomiczne – nierealizowanie finansowych zobowiązań państwa, skończywszy na socjalnych – niezadowolenia z systemu reglamentacji części towarów. Oto niektóre z przełomowych wydarzeń z lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych:

- rozpoczęcie rozmów Okrągłego Stołu w Polsce (luty–kwiecień 1989);
- przeprowadzenie pierwszej tury częściowo wolnych wyborów do tzw. Sejmu Kontraktowego w Polsce (czerwiec 1989);
- utworzenie na długości 600 kilometrów tzw. „bałtyckiego łańcucha” przez dwa miliony mieszkańców Litwy, Łotwy i Estonii (sierpień 1989);
- zburzenie Muru Berlińskiego oraz przedstawienie przez Kanclerza Niemiec Helmuta Kohla dziesięciopunktowego programu Zjednoczenia Niemiec (listopad 1989);
- początek Aksamitnej Rewolucji w Czechosłowacji (listopad 1989);
- proklamowanie przez Litwę niepodległości (marzec 1990);
- uchwalenie przez Ukraińską Radę Najwyższą ustawy o suwerenności w ramach Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (lipiec 1990);
- proklamowanie niepodległości przez Białoruś (lipiec 1990);
- podział Czechosłowacji na Republikę Czeską i Słowację (styczeń 1993);
- przystąpienie do NATO Republiki Czeskiej, Węgier oraz Polski (marzec 1999);
- przystąpienie do NATO Litwy oraz Słowacji (marzec 2004);
- przystąpienie Polski, Republiki Czeskiej, Litwy oraz Słowacji do Unii Europejskiej (maj 2004).

---

¹ Przykładami mogą być m.in. wystąpienia robotników w Niemieckiej Republice Demokratycznej, Poznański Czerwiec, Praska Wiosna. Na terenach Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich, w skład którego wchodziła Litwa, Białoruś oraz Ukraina takich wystąpień nie było, gdyż wcześniejsze represje spowodowały, że próby takie nie były już podejmowane, opozycja została rozbita już w latach czterdziestych bądź jeszcze wcześniej.

Lista tych wydarzeń ukazuje tempo, kierunek oraz natężenie procesu przemian. Transformacja przełomu lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych, chociaż była wspólnym doświadczeniem opisywanych państw, jest zarazem elementem różnicującym, gdyż zmiany te przebiegały odmiennymi drogami. I tak, Niemiecka Republika Demokratyczna została właściwie wchłonięta przez Republikę Federalną Niemiec i od razu znalazła się w strukturach Unii Europejskiej oraz NATO. Duży wpływ w procesie przemian na terenie byłej Niemieckiej Republiki Demokratycznej miało wsparcie finansowe płynące z Republiki Federalnej Niemiec. W Polsce i Czechosłowacji proces przemian przebiegał inaczej niż na terenach niemieckich, najpierw były to obrady rządzących z opozycją, a później częściowo wolne wybory. W przypadku Czechosłowacji miał miejsce później jeszcze fakt wyodrębnienia się dwóch niepodległych państw: Czech oraz Słowacji. Z kolei w krajach, które przez ponad czterdzieści lat wchodziły w skład Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich, proces transformacji przebiegał według następującego scenariusza. Państwa te zazwyczaj ogłaszały deklarację niepodległości, często początkowo w ramach Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich, następnie dochodziło do częściowo wolnych lub całkowicie wolnych wyborów. Po wolnych wyborach część państw ogłaszała pełną deklarację niepodległości. Jednak należy pamiętać, że niektóre z nich nadal silnie są związane z Federacją Rosyjską, współtworząc Wspólnotę Państw Niepodległych², pozostając pod silnym wpływem Rosji.

Proces transformacji był i nadal jest tematem wielu analiz i rozpraw, podjęto także próbę syntetycznego przedstawienia postępów transformacji. Jednym ze sposobów jest skorzystanie ze specjalnego wskaźnika, noszącego nazwę indeksu transformacji Bertelsmanna (ang. Bertelsmann Transformation Index – BTI). Parametr ten składa się z dwóch elementów, pierwszy z nich status index opisuje stan transformacji politycznej i ekonomicznej, natomiast drugi management index określa poziom nakierowania przywództwa politycznego na dążenie do demokracji i gospodarki rynkowej. W tabeli 1. przedstawiono trend wartości składowych wskaźnika Bertelsmanna z 2010 roku.

---

² Z opisywanych państw do Wspólnoty Państw Niepodległych należy Federacja Rosyjska oraz Republika Białorusi, natomiast Ukraina pozostaje członkiem stowarzyszonym.

Tabela 1. Trend wartości składowych indeksu transformacji Bertelsmanna na 2010 rok

Państwo	Status index	Management index
Białoruś	4,52 (96)	3,26 (110)
Litwa	9,04 (7)	6,91 (10)
Polska	8,86 (10)	6,52 (19)
Republika Czeska	9,65 (1)	6,95 (9)
Rosja	5,7 (65)	3,41 (107)
Słowacja	9,14 (6)	7,03 (8)
Ukraina	6,55 (37)	4,92 (66)

Źródło: Weltkarte BTI 2010, <http://www.bertelsmann-transformation-index.de/en/bti/ranking/> [22.07.2011].

Dane z 2010 roku wskazują na to, że pod względem transformacji politycznej cztery państwa: Republika Czeska, Słowacja, Litwa i Polska są w pierwszej dziesiątce. Oznacza to, że w krajach tych ma miejsce stan znacznego zaawansowania przemian politycznych i ekonomicznych. Ukraina znajduje się dopiero na 37 miejscu, jeszcze dalsze pozycje zajmuje Rosja oraz Białoruś – w siódmej dziesiątce oraz pod koniec pierwszej setki. Rozczarowywać mogą natomiast wyniki dotyczące poziomu zaangażowania przywództwa politycznego na rzecz demokracji i gospodarki rynkowej. Chociaż Słowacja, Czechy oraz Litwa plasują się w pierwszej dziesiątce, to Polska osiągnęła dopiero dziewiętnaste miejsce. Jeszcze dalej uplasowała się Ukraina, bo dopiero w siódmej dziesiątce, poza pierwszą setką mieszczą się Rosja oraz Białoruś. Dane te niewątpliwie świadczą o tym, że przywództwo polityczne nie dąży w dostateczny sposób do demokracji i gospodarki rynkowej. A i społeczeństwa tych państw nie są jeszcze przygotowane do większego zakresu przemian, świadczą o tym między innymi ich wybory polityczne. Zatem wskaźnik Bertelsmanna wskazuje na to, że Polska wraz z sąsiadującymi państwami nie są jednorodną zbiorowością.

Związek między historią a opóźnionymi w czasie procesami tworzenia się oraz rozwoju społeczeństwa informacyjnego dla części osób jest wyraźny, chociaż w pierwszym momencie niektórym może wydawać się, że on nie istnieje. Wszystkie opisywane państwa w pewnym momencie były okupowane, co wiązało się z działaniami represyjnymi okupanta wobec ludności cywilnej. Represje te były o różnorodnym natężeniu, począwszy od ograniczenia praw obywatelskich np. pozbawienia możliwości kontynuowania nauki, przymuszania do pracy na rzecz okupanta, poprzez pozbawienie dóbr materialnych np. stosowanie systemu kontyngentów, wysiedlanie z mieszkań, skończywszy na planowej eksterminacji. Straty ludnościowe w niektórych państwach były wysokie, np. w przypadku

Litwy wyniosły około 13%, a Polski w przybliżeniu 16% populacji przedwojennej. Działania te nie ominęły także elity intelektualnej, co więcej to właśnie ta grupa była poddana szczególnym szykanom. W latach drugiej wojny światowej zginęło bądź było represjonowanych wielu przedstawicieli nauki i kultury, duże straty odnotowano w grupach zawodowych mających wpływ na funkcjonowanie państwa, takich jak: nauczyciele, prawnicy, lekarze, urzędnicy. W wyniku tych zdarzeń państwa te przez długi czas odbudowywały elitę intelektualną kraju³, gdy inne bez większych zakłóceń rozwijały się. Należy także podkreślić fakt, że w przypadku państw, które trafiły do radzieckiej strefy wpływów część naukowców nie powróciła do kraju po wojennej tułaczce, gdyż obawiała się represji⁴. Natomiast niektórzy naukowcy z Państw Osi, po wojnie zostali „przekonani” do pracy na rzecz aliantów. Praca naukowa dla nowych pracodawców często wiązała się z koniecznością opuszczenia swojej ojczyzny⁵. W obu tych przypadkach potencjał intelektualny rodzinnego kraju zmniejszył się, prowadząc do osłabienia bądź zmarginalizowania danego państwa na arenie międzynarodowej w dziedzinie badań i nauki. Nie można także zapominać o tym, że w wyniku podziału świata na dwa przeciwstawne bloki naukowcy i intelektualiści mieli utrudnione wzajemne kontakty, wskutek czego w szczególności osoby z państw Bloku Wschodniego były skazane właściwie tylko na kontakty naukowe w obrębie krajów demokracji ludowej. Stąd też, kiedy to w połowie lat sześćdziesiątych w Japonii oraz w Stanach Zjednoczonych inicjowano dyskusję o nowym społeczeństwie, które miało nastąpić po społeczeństwie przemysłowym⁶, w państwach Bloku Wschodniego wciąż na szeroką skalę zajmowano się przeobrażeniami charakterystycznymi dla społeczeństwa przemysłowego i problemami ideologicznymi w tym zakre-

³ Przykładem może chociażby być fakt uwięzienia 6 listopada 1939 roku krakowskich profesorów. Kadra naukowa Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Akademii Górniczo-Hutniczej została uwięziona w obozie koncentracyjnym Sachsenhausen. Po kilkunastu miesiącach większość z nich została zwolniona. Lwowskich uczonych spotkał bardziej tragiczny los, 4. lipca 1941 roku Einsatzkommando zur besonderen Verwendung dokonało egzekucji naukowców z lwowskich uczelni. W przypadku Trzeciej Rzeszy represje miały nieco inny charakter np. naukowcy pochodzenia żydowskiego zostali zmuszeni do emigracji bądź uwięzieni w obozach koncentracyjnych, ostatecznie wielu z nich zginęło. Do emigracji zmuszeni zostali między innymi Albert Einstein, Otto Stern, Max Born – wszyscy byli fizykami i laureatami Nagrody Nobla. Szykanom także podlegały osoby, które nie zgadzały się z nazistowskim reżimem.

⁴ Przykładem w tym zakresie może być Henryk Zygałski, który pozostał na emigracji w Wielkiej Brytanii. Henryk Zygałski razem z Marianem Rejewskim i Jerzym Różyckim złamał kod niemieckiej maszyny szyfrującej Enigma.

⁵ Przykładem może być Arthur L. Rudolph, niemiecki naukowiec, specjalista od rakiet, który po wojnie pracował w Stanach Zjednoczonych, był twórcą rakiety Saturn V.

⁶ Pierwsze publikacje na temat społeczeństwa informacyjnego pojawiły się w 1963 roku w Japonii.

sie. W wyniku działań wojennych w tych państwach odnotowano również wiele strat w obszarze zaplecza naukowo-badawczego – zniszczone zostały laboratoria, biblioteki. Pozostając w kręgu rozważań o edukacji, należy zwrócić uwagę na system szkolnictwa w opisywanych państwach. Przez wiele lat preferowano kierunki kształcenia związane z przygotowaniem kadr dla przemysłu i to przemysłu ciężkiego, a przecież cechą charakterystyczną dla społeczeństwa informacyjnego jest zmniejszanie wskaźnika osób zatrudnionych w przemyśle i rolnictwie na rzecz osób zatrudnionych w sektorze usług i to szeroko pojmowanych. W latach siedemdziesiątych wyznacznikiem nowoczesności państwa według peerlowskiej propagandy był tonaż wydobywanego węgla oraz wielkość produkcji stali.

To prawda, że druga wojna światowa przyczyniła się też do rozwoju nauki, lecz miało to miejsce w państwach, które zaliczały się do mocarstw. Takie prawidłowości nie były charakterystyczne dla pozostałych krajów. Działania wojenne w latach 1939–1945 przyśpieszyły powstanie pierwszych komputerów, których pierwotne zastosowania oczywiście miały charakter militarny⁷. Fakt ten w kontekście dyskusji o społeczeństwie informacyjnym jest bardzo ważny. Kolejną konsekwencją zdarzeń historycznych, a rzutującą na budowę społeczeństwa informacyjnego było to, że opisywane państwa w większości należały do Bloku Wschodniego, więc nie miały one dostępu do najnowszych technologii. Czuwał nad tym COCOM⁸. Stąd też i dostęp do technologii informacyjno-komunikacyjnych był ograniczony, dotyczyło to nie tylko sprzętu, ale także i oprogramowania. Tak więc na początku lat dziewięćdziesiątych opisywane społeczeństwa były społeczeństwami ery przedinformacyjnej. Co więcej, nie podejmowano w krajach tych żadnych szerokich dyskusji w tym zakresie. Dopiero na początek, a właściwie na połowę lat dziewięćdziesiątych można datować początek dyskursu i pojawienie się pierwszych dokumentów związanych z budową i rozwojem społeczeństwa informacyjnego w opisywanych państwach. Ważną w tym zakresie jest także inicjatywa e-Europe2003+, czyli pierwsze wspólne uzgodnione działania Komisji Europejskiej oraz krajów kandydujących do Unii Europejskiej w celu stworzenia narodowych planów rozwoju społeczeństwa informacyjnego. Dzięki tej inicjatywie w państwach, które podpisały ten dokument przyjęto ujednolicone priorytety, standardy oraz procedury.

---

⁷ Pierwsze programowalne maszyny liczące skonstruowane w czasie drugiej wojny światowej to: Z3 w Niemczech, MARK w Wielkiej Brytanii oraz ENIAC w Stanach Zjednoczonych.

⁸ COCOM – powstały w 1949 roku Komitet Koordynacyjny Wielostronnej Kontroli Eksportu (*Coordinating Committee for Multilateral Export Controls*), składający się z siedemnastu państw, który czuwał nad tym, aby nowe technologie, w tym komputerowe, nie były dostępne dla państw bloku wschodniego.

Podsumowując wątek zależności między historią a procesami tworzenia i rozwoju społeczeństwa należy podkreślić fakt, że w przypadku opisywanych państw występują pewne zapóźnienia w procesie budowy społeczeństwa informacyjnego w stosunku do państw wysoko rozwiniętych. Przyczyny tego stanu rzeczy są złożone, aspekt finansowy także odgrywa swoją rolę, lecz zdecydowany wpływ odegrała historia, która nie zawsze była przychylna dla tych państw. Jednak i z takiego położenia przy właściwie prowadzonej polityce, można wyciągnąć pewne korzyści, które mogą polegać na tym, że opisywane kraje nie będą popełniać błędów państw wysoko rozwiniętych.

Związek między sytuacją demograficzną a procesem rozwoju społeczeństwa informacyjnego

Opis transformacji do społeczeństwa informacyjnego jest pełniejszy, gdy zostanie uwzględniona także charakterystyka demograficzna kraju. Przecież sytuacja demograficzna wpływa na rozwój danego obszaru, jego potencjał oraz konkurencyjność. Ujęte w artykule państwa zmagają się z podobnymi problemami demograficznymi, chociaż o zróżnicowanym natężeniu. Tak więc, wszystkie państwa, które są sąsiadami Polski oraz ona sama są państwami starymi demograficznie, świadczy o tym nie tylko mediana wieku powyżej 34 lat, ale także procentowy udział ludności w wieku powyżej 65 lat⁹. Również wskaźnik procentowy ludności do 14 roku życia nie pozostawia złudzeń co do struktury populacji – jest stosunkowo niski, co potwierdza starość demograficzną tych społeczeństw. Szczegółowe dane zawarto w tabeli 2, w której znajdują się także informacje dotyczące udziału w społeczeństwie osób sędziwych, czyli w wieku osiemdziesięciu pięciu lat i więcej. Odsetek ten wzrastał w ostatnich latach i nadal rośnie, gdyż długość wieku sukcesywnie wzrasta, a ponadto spada wskaźnik udziału osób młodych w społeczeństwie. Stan ten jest wynikiem niskiego współczynnika dzietności¹⁰, niegwarantującego zastępowalności pokoleń. I tak, w 2012 roku współczynnik dzietności wynosił dla Słowacji 1,38; Niemiec 1,41; Polski 1,31; Ukrainy

---

⁹ Według WHO społeczeństwo, w którym wskaźnik procentowy ludności w wieku sześćdziesięciu pięciu lat i więcej przekracza 10% jest populacją o zaawansowanej starości demokratycznej.

¹⁰ Współczynnik dzietności, jeden z powszechnie stosowanych wskaźników demograficznych. Określa liczbę dzieci przypadających na jedną kobietę w wieku rozrodczym, czyli w wieku od 15 do 49 lat.

1,29; Białorusi 1,45; Republiki Czeskiej 1,27 oraz Rosji 1,61¹¹. Według demografów zastępowalność pokoleń ma miejsce, gdy współczynnik ten wynosi 2,1–2,15.

Starzejąca się populacja jest swoistym wyzwaniem dla zbiorowości, rezultatem starzenia się społeczeństwa są większe obciążenia podatkowe, problemy na rynku pracy, spadek atrakcyjności gospodarki na rynku światowym, niewydolność systemu emerytalnego, spadek tempa wzrostu PKB, zmiany na rynku towarów i usług, reformy w systemie edukacyjnym oraz wzrost wydatków w niektórych sektorach. Starzejące się społeczeństwo jest także sporym wyzwaniem dla rozwoju społeczeństwa informacyjnego, gdyż pracownicy w dojrzałym wieku nie są dostatecznie innowacyjni, a to właśnie innowacyjność jest podstawą progresu. Innymi słabymi stronami starszych pracowników, a rzucającymi na rozwój społeczeństwa informacyjnego to: niechęć do zmian miejsca pracy czy do nowych form pracy np. pracy zdalnej; luka kompetencyjna, która może być jednak zniwelowana przez odpowiedni system szkoleń. Starzejący się pracownicy, o czym nie można zapominać, mają też i mocne strony, są nimi: lojalność, dokładność, cierpliwość, ustabilizowana sytuacja rodzinna, doświadczenie zawodowe, szczególne predyspozycje wynikające z wieku do pełnienia pewnych funkcji, takich jak: doradztwo, mentoring, praca w niektórych branżach np. ubezpieczenia. Jednak o czym należy pamiętać raczej nie stworzą nowych, niekonwencjonalnych rozwiązań, które są siłą napędową rozwoju technologicznego, tak charakterystycznego dla społeczeństwa informacyjnego. Pewnym rozwiązaniem jest tworzenie przez pracodawców zespołów mieszanych pod względem wieku.

Tabela 2. Wybrane wskaźniki demograficzne w 2010 roku

Państwo	Odsetek ludności w wieku 65+	Odsetek ludności w wieku do 14 lat	Odsetek ludności w wieku 85+
Białoruś	14,1% (2009)	14,6% (2009)	0,9% (2009)
Litwa	16,1%	15%	1,3%
Niemcy	20,7%	13,5%	2,3%
Polska	13,5%	15,2%	1,3%
Republika Czeska	15,2%	14,2%	1,4%
Rosja	12,9% (2009)	15,1% (2009)	0,9% (2009)
Słowacja	12,3%	15,3%	1,1%
Ukraina	15,9% (2009)	14,1% (2009)	1% (2009)

Źródło: Eurostat, http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=demo_pjanind&lang=en [2.07.2011].

¹¹ Źródło: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2127rank.html> [3.12.2012].

O stale pogłębiającym się procesie starzenia społeczeństwa świadczą także prognozy demograficzne w zakresie mediany wieku dla 2050 oraz 2100 roku ujęte w tabeli 3. Te dane dobitnie dowodzą, że przed opisywanymi państwami stoją ogromne wyzwania. We wszystkich państwach mediana wieku wzrośnie, w niektórych wręcz dramatycznie – nawet do pięćdziesięciu lat. Wzrastająca mediana jest wynikiem nie tylko rosnącej przeciętnej długości życia, ale wspomnianego wcześniej niskiego współczynnika dzietności niegwarantującego zastępowalności pokoleń¹².

Tabela 3. Mediana wieku w wybranych państwach oraz jej prognoza demograficzna dla 2050 oraz 2100 roku

Państwo	Mediana wieku w roku 2010	Prognozowana mediana w roku 2050 przy średniej płodności	Prognozowana mediana w roku 2100 przy średniej płodności
Białoruś	38,3 (2009)	50	43,5
Litwa	39,2	44,4	44,5
Niemcy	44,2	46,8	44,9
Polska	37,7	48,9	45,4
Republika Czeska	39,4	51,7	43,7
Rosja	37,8	48,6	41,7
Słowacja	36,9	53,1	45,1
Ukraina	39,2 (2009)	50,7	42,6

Źródło: United Nations Department of Economic and Social Affairs/Population Division World Population to 2300, <http://www.un.org/esa/population/publications/longrange2/WorldPop2300final.pdf>.

Sytuacja demograficzna, opisana za pomocą wymienionych wskaźników, jak widać jest skomplikowana i będzie niosła za sobą poważne konsekwencje w funkcjonowaniu społeczeństw. Generalnym wnioskiem jaki się nasuwa to konieczność przeprowadzenia reform systemów emerytalnych tych państw. Podstawowym działaniem podejmowanym w obrębie systemów emerytalnych będzie wydłużeniem aktywności zawodowej obywateli. Spowoduje to ogromne zmiany na rynku pracy, wywołane pojawieniem się stosunkowo dużej liczby pracowników w gru-

¹² Ta prawidłowość dotyczy wszystkich państw europejskich według danych Eurostatu w 2011 roku nie było ani jednego państwa, w którym współczynnik dzietności gwarantował zastępowalność pokoleń.

pach wiekowych 50+ oraz 60+. To wydłużenie okresu aktywności zawodowej wiąże się w pewnym stopniu z rozwojem społeczeństwa informacyjnego. Argumentów uzasadniających tę tezę jest kilka. Po pierwsze, dzięki zmianie struktury zatrudnienia, która jest konsekwencją tworzenia i rozwoju społeczeństwa informacyjnego pojawi się wiele zawodów, w których obciążenie pracownika nie będzie związane z wysiłkiem fizycznym¹³. To też przesunięcie wieku nabywania uprawnień emerytalnych nie będzie takim utrudnieniem, chociaż niewątpliwie będzie wiązało się z utrzymywaniem aktywności intelektualnej. Po drugie, aktywność ta będzie wymagała od obywateli stałej, permanentnej edukacji, tak więc państwa te staną przed koniecznością zorganizowania efektywnego systemu edukacji dla wszystkich obywateli, w szczególności dla tych z grup wiekowych +50 oraz +60. Tym bardziej, że funkcjonowanie na rynku pracy w społeczeństwie informacyjnym będzie związane z kilkakrotną zmianą zawodu. Starzejące się społeczeństwo będzie wymagało zwiększenia współczynnika zatrudnienia, drogą do tego rezultatu będzie nie tylko przesunięcie granicy wieku emerytalnego, ale także zwiększenie aktywności zawodowej w pozostałych grupach wiekowych.

Tabela 4. Aktywność zawodowa w poszczególnych państwach

Kraj	Współczynnik aktywności zawodowej kobiet w 2008 roku według danych UNECE	Współczynnik aktywności zawodowej mężczyzn w 2007 roku według danych UNECE
%		
Białoruś	b.d.	b.d.
Litwa	68 (2009)	71
Niemcy	70,9	80,9
Polska	55,6	67,7
Republika Czeska	61,1	77,9
Rosja	69,1 (2009)	76,8
Słowacja	61,1	75,5
Ukraina	62,3	72,9

Źródło: Statistical Database United Nations Economic Commission for Europe, http://w3.unece.org/pxweb/quickstatistics/readtable.asp?qs_id=3 http://w3.unece.org/pxweb/quickstatistics/readtable.asp?qs_id=2 [2.08.2011].

¹³ Część zawodów z powodzeniem będą mogły wykonywać nieco starsze osoby, gdyż nie będą wymagały wysiłku fizycznego.

Dane z tabeli 4 wskazują, że przed niektórymi z opisywanych państw jest sporo do zrobienia w obszarze uaktywniania zawodowego społeczeństwa. Uwagę zwraca niski współczynnik aktywności zawodowej kobiet w Polsce osiągający zaledwie poziom 55,6%. Również dane dla Republiki Czeskiej oraz Słowacji są niezadowolające, gdyż osiągają pułap jedynie 61,1%. Dane dotyczące współczynnika aktywności zawodowej mężczyzn także nie mogą satysfakcjonować, jedynie w Niemczech został przekroczony poziom 80%. Tę sytuację należy zmienić, pewne narzędzia oferuje nam społeczeństwo informacyjne. Dzięki pracy zdalnej można zaktywizować grupy o mniejszej mobilności, takie jak kobiety wychowujące dzieci, osoby niepełnosprawne oraz mieszkańcy prowincji. Osoby z tych grup to często jednostki, które posiadają wysokie kwalifikacje, lecz z pewnych powodów nie mogą świadczyć pracy w tradycyjny sposób. Rozpowszechnienie się telepracy będzie także możliwe dzięki pojawieniu się nowych zawodów, których wykonywanie nie będzie uzależnione od pobytu w miejscu pracy. Aktywizacja zawodowa obywateli będzie także wymuszona wskutek zmniejszającej się liczby mieszkańców. Zwiększenie współczynnika zatrudnienia będzie także możliwe dzięki zmianie w strukturze zatrudnienia. Rozwój sektora usług charakteryzujący się pojawieniem nowych zawodów i specjalności będzie uwarunkowany przede wszystkim przez rozwój społeczeństwa informacyjnego.

Reasumując, rozwój społeczeństwa informacyjnego zbiega się w czasie z uwidocznieniem problemów demograficznych, lecz społeczeństwo informacyjne daje pewne możliwości, dzięki którym można rozwiązać chociaż część z tych problematycznych sytuacji.

Poziom rozwoju społeczeństwa informacyjnego w subiektywnie dobranych wskaźnikach

Stan zaawansowania procesu transformacji do społeczeństwa informacyjnego można określać za pomocą wielu wskaźników, które można podzielić na proste i złożone. Te drugie są najczęściej wypadkową wielu składowych. Przykładami często stosowanych w literaturze wskaźników są: odsetek firm umożliwiających dokonanie transakcji drogą internetową, liczba pracowników w branży IT, odsetek pracujących w sektorze usług, liczba komputerów na stu uczniów czy też studentów, stopień wykorzystania e-learningu, stopień korzystania z Internetu przez indywidualnych użytkowników oraz przez przedsiębiorstwa. To standardowe podejście, autorka skupi się jednak na subiektywnie wybranych wskaźnikach, które

w publikacjach i opracowaniach są stosowane rzadziej, a tym samym informacje te są mniej znane szerszemu grzemu odbiorców.

Porównanie opisywanych państw pod względem rozwoju społeczeństwa informacyjnego jest trudne, ponieważ stosowane przez narodowe instytucje statystyczne metodologie badań są różne, a czasami pewne kategorie są wręcz pomijane. Wynika to przede wszystkim z tego, że nie wszystkie kraje te należą do Unii Europejskiej. Dlatego też autorka subiektywnie wybrała wskaźniki opisujące rozwój społeczeństwa informacyjnego. W pierwszym rzędzie dokona porównania tych państw pod względem przestrzegania praw związanych z własnością intelektualną, skorzysta w tym celu ze wskaźników, które zostały opracowane przez niezależne organizacje międzynarodowe. Gwarantuje to porównywalność wyników, gdyż zostały zachowane te same zasady metodologiczne. Drugim obszarem porównań będzie aktywność jednostek w społeczeństwie informacyjnym ujęta być może w dosyć ciekawy i oryginalny sposób.

W społeczeństwie informacyjnym, jak nigdy dotąd, problem poszanowania własności intelektualnej staje się bardzo ważny, jest tym bardziej znaczący, że technologie informacyjno-komunikacyjne otworzyły nowe możliwości łamania prawa. Stąd nie może nikogo dziwić fakt, że na użytek międzynarodowych porównań wprowadzono międzynarodowy indeks poszanowania własności (ang. International Property Rights Index – IPRI). Jest to złożony wskaźnik, jego składowe przedstawiono na rysunku 1. I tak, podczas jego wyznaczania uwzględnia się ocenę obowiązującego w danym państwie prawa do własności, poziom ustanowionych praw związanych z własnością intelektualną oraz uwarunkowania polityczne i prawne.

Rysunek 1. Składowe międzynarodowego wskaźnika poszanowania własności

PPR (ang. physical property rights) prawo do własności	LP (ang. legal and political environment) (uwarunkowania polityczne i prawne)
	IPR (ang. intellectual property rights) prawa związane z własnością intelektualną

Źródło: opracowanie własne na podstawie definicji wskaźnika.

Rankingi państw w zakresie poszanowania własności są publikowane już od kilku lat. Dane za 2010 rok, przedstawione w tabeli 5 wskazują na to, że najlepiej sytuacja przedstawia się w Niemczech, które uzyskały 13 miejsce w międzynarodowym rankingu. Nieco więcej problemów z poszanowaniem własności jest w Republice Czeskiej oraz na Słowacji, które mieszczą się w czwartej dziesiątce, jeszcze dalsze pozycje – bo w kolejnej, piątej dziesiątce – zajęła Polska i Litwa. Wyniki dla Rosji i Ukrainy mieszczą się w granicach setnego miejsca. Dokładniejsza analiza składowych wskazuje na to, że uwarunkowania polityczne i prawne oraz poziom praw związanych z własnością intelektualną w Rosji i na Ukrainie zostały ocenione stosunkowo nisko. Wyniki te potwierdzają, że państwa te powinny podjąć wiele działań, aby tę sytuację poprawić. Niestety ranking ten nie uwzględnia Białorusi, chociaż brakuje przesłanek aby stwierdzić, że w tym kraju sytuacja mogłaby być lepsza.

Tabela 5. Wartości międzynarodowego indeksu poszanowania własności wraz z jego składowymi w 2010 roku

	Miejsce w rankingu	IPRI	LP	PPR	IPR
Białoruś	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Litwa	47	6,0	5,8	6,3	5,9
Niemcy	13	7,8	8,1	7,1	8,1
Polska	43	6,2	6,4	5,6	6,6
Republika Czeska	33	6,5	6,3	6,3	6,9
Rosja	93	4,6	3,5	5,2	5,0
Słowacja	38	6,5	5,7	6,7	6,5
Ukraina	117	4,0	3,5	4,4	4,2

Źródło: International Property Rights Index. Raport 2011, s. 28–29, źródło: http://www.internationalpropertyrightsindex.org/userfiles/file/ATR_2011%20INDEX_Web2.pdf [22.07.2011].

Ważnym aspektem przestrzegania prawa związanego z własnością intelektualną jest skala szerzącego się piractwa komputerowego. Niestety, to problem, który dotyka wiele państw, a straty producentów oprogramowania są ogromne. W tabeli 6 są przedstawione dane dotyczące zasięgu piractwa komputerowego oraz wielkości strat producentów oprogramowania. Dane z tabeli 6 dowodzą tego, że najwyższym wskaźnikiem piractwa komputerowego cechuje się Białoruś – 88%, następnie Ukraina – 86% i Rosja – 65%. Wynik na poziomie 54% zanotowano na Litwie i w Polsce, niższe wskaźniki występują dla Słowacji – 47% oraz Republiki Czeskiej – 36%. Jak można było się spodziewać, najniższy poziom piractwa

komputerowego w 2010 roku został odnotowany w Niemczech. Przedstawione w tabelach 5 i 6 dane wskazują na to, że w niektórych państwach należy podjąć zdecydowane kroki nie tylko w zakresie stanowiącym prawo związane z własnością intelektualną, ale także w kształtowaniu odpowiednich postaw wśród obywateli. Być może na pierwszy rzut oka dane o nieuprawnionym korzystaniu z programów komputerowych nie jest związana z poziomem rozwoju społeczeństwa informacyjnego. Jednak po nieco głębszym zastanowieniu związek staje się wyraźny, gdyż społeczeństwo informacyjne to nie tylko stosowanie nowych technologii, ale także zmiana postaw i mentalności obywateli. Każda jednostka musi być świadoma, że nielegalne używanie programów komputerowych jest przestępstwem, tak samo jak kradzież samochodu czy włamanie do mieszkania. Autorka zwraca uwagę na jeszcze jedną trudność jaka może wystąpić w kształtowaniu postaw jednostek wobec poszanowania własności intelektualnej. W wielu państwach, które w przeszłości były krajami demokracji ludowej zmierzano do zastąpienia własności prywatnej własnością państwową lub własnością spółdzielczą. A znaczna część społeczeństwa traktowała własność państwową jako niczyją, co obecnie jeszcze skutkuje brakiem szacunku do własności w ogóle.

Tabela 6. Dane dotyczące skali piractwa komputerowego w wybranych państwach za 2010 rok

Państwo	Skala piractwa w roku 2010	Straty producentów oprogramowania mln \$
Białoruś	88%	126
Litwa	54%	38
Niemcy	27%	2096
Polska	54%	553
Republika Czeska	36%	195
Rosja	65%	2842
Słowenia	47%	47
Ukraina	86%	571

Źródło: Fifth annual BSA and IDC global software. Piracy study, źródło: <http://global.bsa.org/globalpiracy2008/studies/globalpiracy2008.pdf> [4.08.2009].

Innym spojrzeniem na poziom rozwoju społeczeństwa informacyjnego jest podejście do tego problemu od strony aktywności jednostki. W myśl następującej zasady, im wyższy poziom rozwoju społeczeństwa informacyjnego, tym wyższy poziom aktywności jednostek. Aktywność można rozpatrywać na wielu płaszczyznach, gdyż przejawia się ona między innymi korzystaniem z: poczty elektronicz-

nej, stron internetowej czy też e-usług. Takie podejście jest dosyć tradycyjnym ujęciem tego problemu, które obecnie jest już niewystarczające. Dlatego też opis aktywności obywateli społeczeństwa należy poszerzyć o rozważania dotyczące działań w obszarze Web 2.0. Takie ujęcie jest bardzo ważne, gdyż opisuje ono jednostkę jako twórcę, a nie tylko jako odbiorcę.

Nazwę Web 2.0 stosuje się w stosunku do serwisów internetowych, których treść jest tworzona głównie przez użytkowników. Internauci, którzy odwiedzają taką stronę internetową, po zalogowaniu się mogą edytować treść danego serwisu. Konsekwencją tych nowych możliwości, jakie upowszechniły się w ostatnich latach, jest fakt zaniku tradycyjnego podziału na biernych odbiorców oraz aktywnych twórców. Dzięki Web 2.0 każdy internauta może spełniać się jednocześnie w tych dwóch rolach w sieci. Obecnie jednym z popularniejszych rozwiązań Web 2.0 jest wiki, czyli taki typ stron internetowych, w których treść można tworzyć i zmieniać z poziomu przeglądarki internetowej najczęściej za pomocą edytora WYSIWYG¹⁴. Najpopularniejszym przedstawicielem tego rozwiązania jest Wikipedia, wielojęzyczna encyklopedia internetowa¹⁵, w której hasła są redagowane i aktualizowane przez internautów. Stąd, jednym ze wskaźników aktywności obywateli w społeczeństwie informacyjnym, a tym samym rozwoju społeczeństwa informacyjnego mogą być dane statystyczne dotyczące Wikipedii. Autorka wybrane z nich umieściła w tabeli 7. Gdy analizie podlega liczba haseł w Wikipedii, to najliczniejszy zbiór jest tworzony przez te w języku niemieckim, następną lokatę zajmują hasła w języku polskim, a trzecią w rosyjskim. Natomiast najmniej haseł zdefiniowano w języku białoruskim, lecz taki wskaźnik ukazuje w pewnym zakresie aktywność jednostek nie tyle z danego państwa, ale obszaru używania wybranego języka. Bowiem np. język rosyjski jest używany nie tylko w Federacji Rosyjskiej, ale także na Ukrainie oraz Białorusi. Podobnie jak język niemiecki jest językiem ojczystym nie tylko Niemców, ale także Austriaków i części Szwajcarów. Mimo tych niedogodności liczba haseł w Wikipedii daje pewien obraz aktywności jednostek. W przypadku, gdy pod uwagę zostanie wzięta liczba osób, które edytowały bądź nadal definiują hasła w Wikipedii to ranking jest nieco inny. Co prawda na pierwszym miejscu znajdują się osoby, które edytowały Wikipedię w języku niemieckim, ale już na drugim są autorzy posługujący się językiem rosyjskim, a na trzecim językiem polskim. Jednak i te dane należy rozpatrywać w kontekście liczebności grup posługujących się danym językiem

¹⁴ WYSIWYG – oprogramowanie, które prezentuje na monitorze komputera dane w sposób zbliżony do tego jaki użytkownik uzyska po wydrukowaniu lub po opublikowaniu w Internecie.

¹⁵ Wikipedia na dzień 6 sierpnia 2011 roku miała 265 czynnych wersji językowych i 13 zamkniętych. Dane pochodzą: http://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Kompletna_lista_j%C4%99zyk%C3%B3w [6.08.2011].

uwzględniając jeszcze czynnik dostępności do Internetu. Ale tak zdefiniowany wskaźnik byłby bardzo skomplikowany, stąd rozważania zostaną ograniczone tylko do tych prostych wskaźników, które mimo pewnych niedoskonałości, jak już zostało to zauważone przez autorkę, mają wartość informacyjną. Interesującym podejściem jest także spojrzenie na aktywność osób redagujących Wikipedię pod kątem przeciętnej liczby haseł przypadających na jednego zarejestrowanego użytkownika Wikipedii. Najwyższy wskaźnik uzyskali internauci posługujący się językiem ukraińskim i litewskim, co wskazuje na istnienie pewnej wikipedialnej awangardy w tych populacjach.

Inną formą aktywności, także w obrębie Web 2.0, są także portale społecznościowe, przykładem o ponadnarodowym zasięgu jest między innymi Facebook, który w globalnym ujęciu zanotował w lipcu 2011 roku 750 milionów¹⁶ użytkowników. Analizując dane w zakresie dostępu do Internetu oraz liczby osób mających konto na Facebooku można zauważyć, że istnieją pewne narodowe preferencje co do aktywności sieciowej¹⁷. Dane wskazują, że najszerszy dostęp do Internetu jest w Niemczech, a następnie w Słowacji i w Republice Czeskiej. Nieco niższy, ale przekraczający 50% notowany jest na Litwie i w Polsce. Natomiast na Ukrainie, Białorusi i w Rosji dostęp do Internetu ma mniej niż połowa zamieszkałej tam ludności. Te dane w sposób jednoznaczny wskazują na to, że opisywane państwa znajdują się na różnych etapach rozwoju społeczeństwa informacyjnego pod względem infrastruktury. Należy pamiętać o tym, że dostęp do sieci jest jednym z prostych wskaźników opisujących poziom e-rozwoju, a różnice między poszczególnymi państwami są znaczące. Powracając do kwestii aktywności na portalach społecznościowych, a ściślej na jednym z nich czyli Facebooku, analiza danych z ostatniej kolumny z tabeli 8 pozwala na sformułowanie wniosku, że istnieją narodowe preferencje co do korzystania z Facebooka. I tak, pierwszym co się nasuwa to stosunkowo niski procentowy udział użytkowników Facebooka wśród niemieckich internautów. W Niemczech mimo szerokiego dostępu do Internetu sięgającego blisko 80% zainteresowanym tym portalem społecznościowym jest jedynie 30% internautów. Z kolei na Litwie, Słowacji oraz Republice Czeskiej wskaźnik ten jest wysoki, chociaż i tak nierekordowy, jak w innych państwach np. w Stanach Zjednoczonych.

¹⁶ Dane z Facebooka, źródło: <http://www.facebook.com/press/info.php?timeline> [6.08.2011].

¹⁷ Autorka w 2009 roku przeprowadziła badania studentów z Litwy, Niemiec, Polski, Republiki Czeskiej oraz Ukrainy. Wyniki tych badań wskazują na narodowe preferencje w stosunku do pewnych e-usług.

Tabela 7. Dane dotyczące zasobów Wikipedii, stan z dn. 12 lipca 2011 roku

Język	Liczba haseł w Wikipedii	Liczba aktywnych użytkowników	Liczba użytkowników	Adres Wikipedii	Wskaźnik a
białoruski	30 839	195	19 683	http://be.wikipedia.org/wiki/Галоўная_старонка	<u>1,6</u>
czeski	201 776	1 986	156 448	http://cs.wikipedia.org/wiki/Hlavní_strana	<u>11,3</u>
litewski	136 104	467	49 660	http://lt.wikipedia.org/wiki/Pagrindinis_puslapis	2,7
niemiecki	1 263 605	23 473	1 270 340	http://de.wikipedia.org/wiki/Hauptseite	<u>1,0</u>
polSKI	817 166	5189	443 457	http://pl.wikipedia.org/wiki/Strona_główna	1,8
rosyjski	740 216	<u>11 372</u>	<u>703 824</u>	http://ru.wikipedia.org/wiki/Заглавная_страница	<u>1,1</u>
słowacki	126 137	<u>555</u>	<u>62 762</u>	http://sk.wikipedia.org/wiki/Hlavná_stránka	<u>2,0</u>
ukraiński	303 827	1 653	108 069	http://uk.wikipedia.org/wiki/Головна_стаття	2,8

Źródło: Dane pochodzą ze statystyk Wikipedii, źródło: <http://www.wikipedia.pl>; http://s23.org/wikistats/wikipedias_html.php?sort=users_desc [22.07.2011].

Tabela 8. Wskaźniki opisujące aktywność obywateli poszczególnych państw na Facebooku

Państwo	Procentowy dostęp populacji do Internetu	Użytkownicy Facebooka w całości populacji	Procentowy udział użytkowników Facebooka wśród Internatów
%			
Białoruś	46,3	3,1	6,7
Litwa	59,5	26,9	45,2
Niemcy	79,9	23,9	29,9
Polska	58,4	16,6	28,3
Republika Czeska	65,6	32,7	49,1
Rosja	43,0	3,4	7,8
Słowacja	64,9	33,4	45,1
Ukraina	33,9	3,3	9,8

Źródło: www.internetworldstats.com/europa.htm [30.06.2011].

Podsumowanie

Przedstawione fakty oraz dane wskazują na to, że opisywane państwa są zróżnicowane pod względem zaawansowania transformacji do społeczeństwa informacyjnego. To zróżnicowanie ma charakter ilościowy i te różnice najłatwiej wykażać posługując się wskaźnikami rozwoju społeczeństwa informacyjnymi, takimi jak: liczba abonentów telefonii komórkowej, liczba osób posiadających dostęp do Internetu itp. I tego rodzaju dane są bardzo często prezentowane w międzynarodowych zestawieniach. Ale różnice mają także charakter jakościowy i te są nawet ciekawsze z punktu analizowania tej problematyki. Zauważalny jest między innymi wpływ mentalności, widać go w chociażby w podejściu do poszanowania praw autorskich, co objawia się między innymi w skali piractwa komputerowego. Również i formy aktywności są zróżnicowane, przedstawiciele niektórych nacji czują większą potrzebę bycia razem w e-przestrzeni, inni przekładają nad to relacje międzyludzkie w przestrzeni rzeczywistej. Podobnie różnice można też zobaczyć, gdy spojrzymy na takie formy aktywności, jak blogowanie, dziennikarstwo obywatelskie w Internecie czy też korzystanie z e-usług. I tak właściwie we wszystkich zachowaniach można dopatrzeć się wpływu historii. Nawet w przypadku stosowania e-usług, gdy obywatele mają zaufanie do państwa, o wiele chętniej będą

korzystać z takich możliwości niż obywatele, którzy zetknęli się z kultem urzędników do własnych pieczętek i paraf.

Netografia

<http://www.bertelsmann-transformation-index.de>

<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/>

<http://w3.unece.org/>

<http://www.internationalpropertyrightsindex.org/>

<http://global.bsa.org/>

www.internetworldstats.com/

Dr Beata Stachowiak

Katedra Europy Wschodniej

Wydział Politologii i Studiów Międzynarodowych

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

e-mail: beata.stachowiak@umk.pl